

EMPREMTES DIATÒPIQUES EN TEXTOS NOTARIALS DEL SEGLE XVI DE RODA D'ISÀVENA ESCRITS EN CASTELLÀ¹

Javier GIRALT LATORRE*
Universidad de Zaragoza

RESUMEN: A través del portal web de la Biblioteca Virtual de Aragón se puede acceder al contenido íntegro de un protocolo notarial del siglo XVI localizado en Roda de Isábena (Huesca). En el presente trabajo se analiza el contacto entre el castellano, la lengua ya hegemónica en esa sincronía en el ámbito de la escritura, y el catalán, la lengua hablada por los habitantes de muchas de las localidades que aparecen citadas a lo largo de los 99 folios de que consta el libro. Se estudian los escasos y breves textos que fueron escritos en catalán y se examina cómo se manifiesta la interferencia de esa lengua en la castellana. Se demuestra, finalmente, que documentos como el utilizado reflejan una situación de bilingüismo que provoca transferencias lingüísticas constantes y que, en este sentido, son igualmente valiosos para el estudio de la historia de la lengua catalana en tierras aragonesas.

PALABRAS CLAVE: Lengua catalana. Historia de la lengua. Dialectología. Bilingüismo. Contacto de lenguas. Transferencia lingüística. Franja de Aragón.

ABSTRACT: Through the web portal of the Virtual Library of Aragón it is possible to access the entire content of a 16th century notary protocol located in Roda de Isábena (Huesca). An analysis is carried out in this work on the contact between (Castilian) Spanish, the already hegemonic language in that synchrony in the field of writing, and Catalan, the language spoken by the inhabitants of many of the towns and villages mentioned throughout the 99 pages that make up the book. The few and short texts that were written in Catalan are studied, examining how that language interferes with (Castilian) Spanish. Finally, the study shows documents, like the one used, that reflect a situation of bilingualism which causes constant linguistic transfers and that, in this sense, are equally valuable to study the history of the Catalan language in Aragonese lands.

KEYWORDS: Catalan language. History of the language. Dialectology. Bilingualism. Language contact. Linguistic transfer. Aragon Strip.

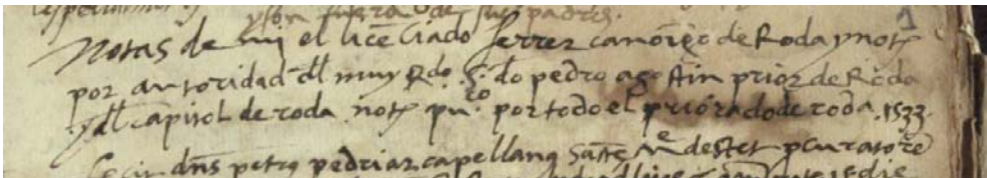
* jgiralt@unizar.es

¹ Aquesta contribució s'insereix dins la recerca desenvolupada pel Grup Emergent d'Investigació FILAR (Filologia Aragonesa), ref. H56, reconegut pel Govern d'Aragó i cofinanciat pel Fons Social Europeu.

RÉSUMÉ : À travers le site internet de la Bibliothèque Virtuelle d'Aragon, on peut accéder au contenu intégral d'un protocole notarial du XVIe siècle qui se trouve à Roda de Isábena (Huesca). Le présent travail consiste à analyser le contact entre le castillan, la langue déjà hégémonique dans cette synchronie au domaine de l'écriture, et le catalan, la langue parlée par les habitants de nombreuses localités qui sont citées au fil des 99 pages qui composent l'ouvrage. Sont étudiés les rares et brefs textes écrits en catalan, et est analysée la façon dont se manifeste l'interférence de cette langue dans la langue castillane. Pour finir, il est démontré que des documents comme celui utilisé reflètent une situation de bilinguisme qui provoque des transferts linguistiques constants qui, en ce sens, sont également précieux pour l'étude de l'histoire de la langue catalane sur les terres aragonaises.

MOTS CLÉS : Langue catalane. Histoire de la langue. Dialectologie. Bilinguisme. Contact de langues. Transfert linguistique. Frange d'Aragon.

A través del portal web de la Biblioteca Virtual de Aragón hom pot accedir al contingut íntegre d'un protocol notarial del segle XVI localizat a Roda d'Isábena i redactat pel llicenciat Ferrer,² segons es pot llegir en el foli 1r del manuscrit (imtg. 5):³ «Notas de mí, el licenciado Ferrer, canónigo de Roda y notario por autoridad del muy reverendo señor don Pedro Agustín prior de Roda y del capítulo de Roda, notario público por todo el priorado de Roda. 1533».

Fragment de la imatge 5 (foli 1r).

Aquest llibre abraça un període de temps que va de 1533 a 1543, un moment en què l'imparable abandó de la llengua catalana en l'administració aragonesa començava a fer-se palès, com es pot comprovar en la documentació conservada en els arxius municipals dels pobles de la Franja d'Aragó.⁴

Naturalment, el fet de deixar d'escriure en català els actes notariais produïts a les localitats catalanoparlants aragoneses s'incardina en un procés més ampli que afec-

² Veg. http://bibliotecavirtual.aragon.es/bva/i18n/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=1000062 [consulta: 25-10-2013].

³ Per tractar-se d'un material inèdit, al costat de cada fragment o exemple extret del protocol assenyalarem el foli en què es documenta; també el nombre de la imatge (imtg.) dins el web de la Biblioteca Virtual de Aragón (veg. nota anterior), per tal de facilitar la consulta de l'original.

⁴ Per exemple, en la documentació notarial d'Albelda (Osca) constatem que, a partir dels protocols de 1582, són pocs els textos escrits en català, cosa que evidencia que comença a desaparèixer l'ús d'aquesta llengua en l'àmbit administratiu de la susdita població.

ta la llengua catalana en tots els seus territoris. Si atenem a la seva història externa, no hem d'oblidar que durant el segle XVI s'inicià una situació de subordinació política dels territoris de la Corona d'Aragó a Castella, de manera que arribaren a ésser meres províncies de l'Imperi espanyol. Des d'una perspectiva cultural, som en el període de la *Decadència*, el qual també abraça els segles posteriors fins al primer quart del segle XIX. Però, tot i que el decandiment literari és irrefutable, el català continuà essent la llengua institucional en terres catalanes fins al començament del segle XVIII, per la qual cosa els municipis, registres parroquials i notariais, l'administració de justícia, etcètera, s'expressaren majoritàriament en català fins al darrer terç del segle XVII, moment en què s'accelerà la castellanització i s'intensificà en tots els usos administratius l'emprament del castellà (Ferrando i Nicolàs, 1997: 112-113; cf. també Veny, 2009: 18).

És molt probable que en terres aragoneses la situació fos molt semblant, de manera que el català perdria prestigi durant el segle XVI a l'àrea catalanoparlant d'Aragó i el seu desús s'intensificaria a partir del 1659, acabada la guerra dels Segadors, fins a l'abolició dels Furs en 1704 (Quintana, 2006: 219). No obstant això, la llengua pròpia no deixà d'ésser vehicle únic d'expressió de la immensa majoria de la població i àdhuc habitual de la major part dels individus culturalment castellanitzants. Aquest fet té una repercussió important en els textos que es redacten en castellà, ja que afavoreix que hi aflorin constituents lingüístics pròpiament catalans (que ens remetem a la llengua catalana més o menys uniforme emprada en la Cancelleria aragonesa al llarg de tota l'Edat Mitjana), com a conseqüència del pes de la tradició redactora en aquesta llengua (cf. Enguita, 2008: 262), circumstància que resulta especialment visible a la localitat de Roda d'Isàvena atès que el cenobi havia emprat sistemàticament el llatí i el català, tal i com resta actualment demostrat per mitjà dels manuscrits conservats en el fons de l'Arxiu Capitular de Roda, dipositat íntegrament a l'Arxiu Capitular de Lleida (veg. Moret, 2010). Però, alhora, també apareixen altres elements lingüístics diatòpicament marcats que responen a la llengua parlada pels intervinents en els actes notariais i, fins i tot, pels propis notaris, trets que albirren el dialecte català local, és a dir, el ribagorçà de l'època, encara viu actualment a l'àrea de l'Isàvena, amb un marcat caràcter de transició cap a l'aragonès.

Ens proposem en aquest treball d'analitzar en el protocol notarial de Roda esmentat el contacte entre el castellà, la llengua ja hegemònica en l'àmbit de l'escriptura, i el català, la llengua parlada pels habitants de moltes de les localitats que hi apareixen citades al llarg dels 99 folis de què consta el llibre. Estudiarem els escassos i breus textos que foren escrits en català i examinarem com s'hi manifesta la interferència d'aquesta llengua sobre la castellana, tant a través del calc d'estructures o paraules, com a través de l'ús de mots i fórmules pròpies del dialecte nord-occidental.

TEXTOS EN CATALÀ

Al llarg de tot el protocol, hem testimoniat els següents textos redactats en català:

1. Molt excelentíssim senyor, ab la present certifico a vostra M. com los *debaixo* nomenats, que són Pedro Morancho *bayle*, Ramon de Vilar, Anthoni de Vilar, Anthoni de Sant Aventí, Johan Magarofas, Anthoni Mosquera, Bernat Mosquera, Johan Amella, la viuda Supena, Sabastià de las Eras jurat y Ramon Solana jurat, Anthoni de Bringuer, Pedro Amat, Pere Latorre menor, Pere Latorre mayor, tots són contents de obligar-se en poder de V. M., la qual *obligación* an de fer los jurats per tots los altres y an-se de obligar per al senyor rector d'Espés per trenta caffices de blat, lo qual blat lis à de dar en Aspés y ells an-lo-li de tornar en la Pobla de Roda a la collida primera vinent que se diga de trenta-y-set. Y no habent més que dir, bes las mans de vostra mercè de Torre la Ribera vuy dijous. Tots los sobrenomenats se *obligaron* ab jurament en poder del sobredit *bayle y assi me fizieron tal relación* Ramon Solana servidor de vostra mercè y Sebastia Delàs jurats, Guilem Arnau vicari de Torre la Ribera judigue (nota, imtg. 51).
2. Pere Guart donan al levador de la present qui és Miquel Nabal de la Pobla per lo senyor almyoner un cafiz de forment comanant-me a vos. En Roda, a xxviii de noembre 1543. Present en vostra honrra Miquel Noguero, capítol en Roda (nota, imtg. 91).
3. En Roda a xx de julio anno domini 1542. Eadem die etc. Notum sit omnibus etc. etc. dominus Monserratus Veranuy vicarius perpetuus ville de Benavarri et vicarius generalis et officialis officialatus de Benavarri, priorado, capitulo et decano seccem llerdem sede vacante, confesa aber rebut en son poder tot lo aventari que se prenguí en casa de mossèn Gaspar Ciprian racioner quondam de Roda, lo qual abia acomanat a mossèn Miguel Noguero *canónigo* y cabiscol de Roda, y ara lo sobredit oficial atorga aver rebut tot dit inventari complidament del dit mossèn Noguero etc. segun que dit inventari *fue scripto* per mossèn Antoni Canerol *vicario lugarteniente* de Roda etc. fiat large [...] (72v-73r, imtg. 174-175).

Com es pot comprovar, la llengua catalana reflectida en aquests textos és ben propera a la que trobem en d'altres de la mateixa època i de diferents àrees de l'àmbit catalanoparlant. Volem remarcar, per tractar-se de solucions que encara romanen vives dialectalment, les següents:

- a) L'article masculí *lo, los*, general actualment en tota l'àrea occidental del català.
- b) L'article femení *las*, present en la documentació catalana d'època medieval i moderna (cf. Miralles, 1984: 199; Veny, 1993: 145; Fort, 1999: 319; Fort i Castañer, 1999: 192; Giralt, 2012: 61), potser degut a la influència del llatí, afavorit igualment en alguns casos per la pressió del castellà (sobretot en aquells en què s'introdueixen elements d'aquesta llengua), tot i que aquesta forma podria ser indicatiu també de la procedència ribagorçana de l'escriptura (cf. Farreny, 2004: 238).⁵
- c) El pronom de datiu *lis*, que actualment perviu dialectalment (Giralt, 1998: 81), delata que a mitjan segle XVI devia ser ja d'ús corrent en la llengua oral (per exemple, cf. Moret, 2009: 326-327; Giralt, 2012: 91).

⁵ Comp., en aquest sentit, l'ús general de *-as* en la documentació ribagorçana dels segles XVI i XVII de les Patüls (Quintana, 2006: 232), enfront del *Libre de antiquitats* de la Seu de València, de la mateixa època, on s'empra sistemàticament *-es* sense vacil·lacions (Martí Mestre, 1994: 109).

- d) La combinació pronominal binària *an-lo-li* encara manté l'ús característic del català antic, de manera que els pronoms de tercera persona amb funció de complement directe apareixen abans que qualsevol altre,⁶ a pesar que, des de la segona meitat del segle XVI fins mitjan segle XVII, s'invertí l'ordre (Casanova, 1989: 75).
- e) En el numeral compost *trenta-y-set* observem l'ús del nexa copulatiu entre els dos components, segurament per la influència analògica dels numerals de la vintena i amb certa ajuda del sistema castellà (Martí Mestre, 1994: 164; Giralt, 2012: 79).
- f) La solució *vuy* 'avui' < ll. HÖDĪE, on no apareix la vocal protètica analògica (cf. Moll, 1952: 161), es documenta ja al segle XIII i fou la forma tradicional fins al segle XIX, perdurant només popularment en mallorquí i rossellonès (DECat, I, 524b-525a; DCVB, s. v. *avui*).
- g) En el substantiu *noembre* < ll. NOVĒMBRE s'elimina la -v- intervocàlica per l'efecte de la vocal velar precedent o següent, com succeeix en altres paraules en català (Badia, 1984: 192). És una variant coneguda des d'antic, que perviu en alguns parlars locals, especialment occidentals (DECat, v, 971a).
- h) El topònim *Aspés*, variant d'*Espés* (també present en el text notarial), conté el canvi vocàlic *e > a* en posició inicial,⁷ tret característic del dialecte occidental (Badia, 1984: 160; Veny, 1991: 160).
- i) Pel que fa al lèxic, remarquem el mot *cabiscol* 'dignitat eclesiàstica que antigament tenia al seu càrrec la direcció del cant en el cor de les catedrals i col·legiates' < ll. CAPUT SCHOLAE. També hem d'esmentar la paraula *aventari*, variant coloquial d'*inventari*, que s'ha constituït a partir del català antic *inventari*, on es produí una evolució popular del prefix llatí (DECat, IX, 117), a través de diverses dissimilacions. Cf. *evantari*, forma que es documenta al segle XVI en manuscrits d'Albelda (Osca) (Giralt, 2012: 203).

A més, en dos textos es palesa la interferència d'alguns elements lingüístics propis del castellà, com són *obligación*, *obligaron*, *canónigo*, *fue scripto*, *vicario lugarteniente* i l'expressió *assí me fizieron tal relación*. De l'aragonès, n'hi ha dos: el substantiu *bayle*, variant del català *batlle* 'oficial encarregat d'administrar justícia en una vila', procedent del llatí BAJŪLU, on no hi ha palatalització i es conserva el grup secundari (cf. Fort, 1994: 163; Giralt, 2012: 49); i l'adverbi *debaixo* 'davall' < ll. DE BASSUS (EBA, II, 651).

⁶ Cf. Martí Mestre (1994: 137-138) i Moret (2009: 333-334), on s'assenyala un comportament semblant en documentació occidental de diferents èpoques.

⁷ Sobre les raons fòniques que provoquen aquesta modificació, veg. Recasens (1991: 74-75).

CONSTITUENTS DEL CATALÀ

A banda dels textos en català que acabem de comentar, el protocol està farcit d'elements lingüístics de filiació catalana dins documents redactats en castellà. Aquest és el resultat del contacte que es produeix en l'escrivà entre el català, amb tota seguretat la llengua pròpia, la qual, a més, era (i és) l'autòctona en la zona on habiten els diferents intervinents en els actes reflectits en els protocols, i el castellà, la llengua apresada i nouvinguda en tot el territori aragonès, la qual desplaçà progressivament el català i l'aragonès en el nivell escrit, com ja hem dit. Podem presuposar, doncs, familiaritat del notari amb els dos codis per aquesta juxtaposició de tots dos (cf. Fort, 2002: 117 i 119).

Numerals

Els numerals cardinals presenten de vegades, en convivència amb els resultats castellans, la forma catalana, coincidint en certs casos amb la solució aragonesa encara usada en textos aragonesos del segle XV escrits en castellà, els quals traspuen trets representatius de l'aragonès medieval (Enguita, 2008: 257). Fins i tot hi ha ocasions en què es creen resultats mixtos. Els exemples recollits són els següents: *cinc onças* (24r, imtg. 69); *sis de genero* (1v, imtg. 6); *a saber taça d'argent de sis unças y olla y ropa y todo el dote y de todo se da por contento y pagado* (11r, imtg. 27); *cómprela en set sous y quatro diners el postrero domingo de abril* (nota, imtg. 55); *vuyt liuras y quatro sueldos* (5v, imtg. 16); *atorgo dever a vos Joan Turmo de Merli vuyt liuras buena moneda jaquesa corredera en el regno de Aragón* (10v, imtg. 26); *oblijo en especial un bou meu de tiempo de vuyt o nou anys poco más o menos* (57v, imtg. 146); *porque es verdad que yo dit Ioan Hervera é rebuts ditas seze libras por dita razón de vos Miguel Cenferni* (46v, imtg. 116); *a saber es treze libras, devuyt sous y sis diners* (24v, imtg. 70); *las restantes se an de pagar vint sous al bon jous* (37r, imtg. 97); *a vint y un diner la liura* (24v, imtg. 70); *esto por precio y alifara de dos ducats, dic quarenta y quatre sous* (6r, imtg. 17); *a saber es cinquanta-dos sous dineros etc. de vos Antón de Santistevan de Pardinella habitant de la Pobla de Roda* (79v, imtg. 188); *es a saber cinquanta y sis sous buena moneda iaquesa* (24r, imtg. 69); *dichos cinquanta y sis sueldos* (24r, imtg. 69); *Sepan todos como yo Joan Antoni Sesué vezino d'Esdelomada atorgo y confieso tener en pura y fiel encomanda tres ducats dic sexanta y sis sous de vos Pere Despuys vezino de Roda* (14v, imtg. 42); *confieso aver recibidos de vos Miguel Cenferni habitant del Mas de Carrasquero, es a saber trecents y vint sous iaqueses etc.* (46v, imtg. 116). Hem de remarcar que, excepte en un cas, totes les altres formes compostes anotades duen el nexxe copulatiu *y*, com hem vist en un dels textos escrits en català (veg. § 2e). Pel que fa als partitius, només hi ha un exemple de solució catalana: *Atorgo aver reçebido ropa de cama, ço és una taça de cinco onças y mija d'argent* (9v, imtg. 24).

En l'expressió de les dates, són pocs els textos on s'usa el català, i en els exemples aplegats, sempre en combinació amb formes castellanes: *En Roda a xv del mes de octubre del any mil y cinc-cents anys y treinta y siete anyos en presencia de mí notario y de los*

testigos debaxo escriptos (11r, imtg. 27); *Dimars dia de Santa Bárbara a quatro de deziembre del any mil y cinc-cents y treinta y set en Roda etc.* (14v, imtg. 42); *A XIII de noviembre del any mil y cinc-cents y treinta y siete años, en Roda* (21r, imtg. 63).

Locucions i expressions codificades

Una de les característiques de la documentació notarial és l'ús d'una fraseologia pròpia i específica com a resposta a la necessitat d'expressar una sèrie de circumstàncies que es repeteixen en molts documents i que, per consegüent, no han de presentar cap tipus d'ambigüitat ni dur a interpretacions errònies. Els notaris, en redactar els actes duts a terme, empraven esquemes fixos, perquè havien d'estar escrits amb precisió i amb rigor. En els textos que conté aquest protocol notarial de Roda, la tradició redactora en català resta palesa en la utilització d'unes poques estructures que han esdevingut autèntiques fórmules lingüístiques fixades durant l'època medieval. El notari o l'escrivà en fan ús inconscientment i aleatòria, perquè, en general, prevalen les corresponents castellanès. Són les següents:

- vengo a vos Antoni de Simón vezino de la Pobra de Roda, es a saber una tierra con rengas clamada la partida a las Planas de Beringuer, confronta al cabo ab terra y rengas de Beringuer del Villar y por lo suelo con el barranco, *ço és a sol yxint* ab lo barranco y *a sol ponent* ab lo camino real (5v, imtg. 16).
- es a saber una tierra con rengas clamada la Presagosa con que no puede esgarrar ni el vendedor ni comprador del tiempo de sus vidas, confronta *a sol exint* ab Miguel del Villar, *a sol ponent* ab lo matex y esto por precio y alifara de dos ducats (6r, imtg. 17).
- doy en prendas por la dicha cantidad una espluga mía en Caldepena la qual confronta *a sol exint* ab espluga de Turmo y *a sol ponent* ab la espluga de Coma (10v, imtg. 26).
- el qual campo se clama Las Solanas, confronta *a sol ixent* con terra de Feraz y por alto con la heredad de Bafaluy y por el externo, que *a sol ponent* con vía pública que va a Sant Pere (47r, imtg. 121).⁸
- Y si dineros querrá el dicho creditor *ço és* dicha cantidad que les empresto graciosamente les da dos días de tiempo después de echo ayan el azeyte dichos deudores (2r, imtg. 7).⁹
- los quals otorgo *aver rebuts contants* y renuncio a todo frau y engaño (6r, imtg. 17).
- Notum sit omnibus como hoy sábado a seys de janero anno quo supra como nosotros Ioan Bover, vezino de la Pobra de Roda y Anton de Bernat Joan del mismo lugar, y

⁸ Aquestes dues frases fetes, habituals en el català antic (DCVB, s. v. *ixent*; Espinal, 2003: 137 i 1105), aporten referències relatives a la localització d'un terreny, assenyalant els seus límits per l'est o l'orient (*a sol ixent*) i l'oest o l'occident (*a sol ponent*). La particularitat que presenten els exemples precedents és l'ús del gerundi *exint* (del cat. *eixir*), amb resultat col·loquial *yxint* en un dels casos (cf. *eixir* > *ixir*, *aixada* > *eixada* > *ixada*, per reducció de sons palatals), en lloc de l'adjectiu *eixent*, el qual procedeix del participi de present llatí *EXIENS*.

⁹ El demostratiu neutre *ço*, present ja en textos en català del segle XI (DECat, III, 720a), té caràcter gramaticalitzat en la locució atestada amb valor explicatiu, com és general en la *scripta* medieval (veg. Moll, 1952: 322-323; Miralles, 1984: 232-233).

Ioan Pont del dit loc y Pere de Riu, *tots nosaltres confesam* tener en leal y fiel encomanda quatorze cafizes del blat de vos Pedro Saura y Beringuer Palacín, el qual blat *prometem y iuram* de os lo tornar y volver a todas vuestras voluntades (8v, imtg. 22).¹⁰

- A XIII de noviembre del any mil y cinc-cents y treinta y siete años, en Roda. Eodem die etc. Sepan quantos este albarán y época de paga verán como Joan de Hoste *del loc de Perarruga* pago trecents sous buena moneda etc. (21r, imtg. 63).
- El dicho Bartolomeu aya de dar la mitad de la lavor y el segar a mijas y partir toda dicha collida y le soporta els L sous *per a de qui un any* (24r, imtg. 69).
- Como yo Jaume Cenyes habitant *en el loc de Calvera*, termino del priorado de Obarra, confieso y atorgo tener en pura comanda y fiel depósito, a saber es, treze libras y devuit sous (24v, imtg. 70).
- porque es verdad que yo dit Ioan Hervera *é rebuts* ditas seze libras por dita razón de vos Miguel Cenferri a vos fago fazer el presente albarán *de mà de* notario del priorado de Roda y de los testigos *daval escripts* (46v, imtg. 116).
- para cobrar y demandar el dot de su muger Bárbara hija de Agostín de Carrasquer y robas etc. *salvat dret de compte* y otras cosas pertenecientes etc. (80r, imtg. 189).
- ciento doze sueldos, diez libras de una paga y tres libras y 4 sueldos *salvo dret de compte* (80r, imtg. 189).

Altres components gramaticals

A més dels elements del català esmentats en els apartats anteriors, n'hi ha d'altres que s'anoten molt esporàdicament al llarg del protocol. Aquest és el cas de l'article *lo*, solució medieval que després ha perdurat en el dialecte occidental: *es a saber una tierra con rengas clamada la partida a las Planas de Beringuer, confronta al cabo ab terra y rengas de Beringuer del Villar y por lo suelo con el barranco, ço és a sol yxint ab lo barranco y a sol ponent ab lo camino real* (5v, imtg. 16); *confronta ab via pública por lo suelo y por lo cabo ab tierra de Noguero* (2v bis, imtg. 10). En canvi, es testimonia l'article *els*, l'única forma de plural que coneix avui el català de la conca de l'Isàvena, al costat d'un topònim, indubtable reflex del parlar dialectal d'aquella època: *y en especial obligacion obligan una tierra Els Guarts que confronta con via pública y con lo suelo ab lo torrent* (2v bis, imtg. 10). També hi ha la contracció catalana *dels*: *dóna-li una fanega de trigo cada año que-l campo sea sembrado, y Ramón Bigo se á de pagar la mitad dels garbés* (2v bis, imtg. 10).

D'altra banda, cal esmentar l'ús del pronom de complement indirecte *li*: *dóna-li una fanega de trigo cada año que-l campo sea sembrado* (2v bis, imtg. 10); *lo que li debe por virtud de un cartel, son diez libras y siete sueldos* (24v, imtg. 70). S'atesta igualment l'indefinit d'identitat amb valor pronominal: *es a saber una tierra con rengas clamada*

¹⁰ Les formes *confesam* i *iuram* mantenen la desinència etimològica *-am* < ll. -AMUS dels verbs de la primera conjugació, com és general en tot el català escrit medieval, àdhuc en documentació lleidatana del segle XVI (Farreny, 2004: 282).

la Presagosa con que no puede esgarrar ni el vendedor ni comprador del tiempo de sus vidas, confronta a sol exint ab Miguel del Villar, a sol ponent ab lo matex y esto por precio y alifara de dos ducats (6r, imtg. 17).

Així mateix, apareixen algunes preposicions i locucions preposicionals que mantenen la forma o l'estructura catalana: *per a cobrar y demandar el dot de su muger Bárbara fija de Agustín de Carrasquer y robas etc. (80r, imtg. 189); Cetenciado yo cernego que tomé huna obligación de los yurados de la Torre de la Ribera y consejo y huniversidat cegons coste por el cartel más largamente de tener diez cafices de trigo mío en pura comanda (nota, imtg. 49); la sobredicha cantidad, dic las XIII y XVIII sous VI, son per rahon de¹¹ un cuyrambre que vendió el dicho Pere Comellas (24v, imtg. 70). És interessant la presència de la locució *como a*, que resulta del calc de la corresponent catalana *com a* 'en qualitat de': *soy contento que la espleteys como a cosa vuestra (10v, im 26); y porque es así la verdad fizo yo sobredicho notario, como a persona pública para que valga en yuizio y fuera de juyzio y como a acto público (21r, imtg. 63); y porque es verdad fago fazer el presente albarán por amno de notario como a persona pública (24r, imtg. 69).**

També podem citar algunes locucions adverbials: *sienpre que por mi o percurador mío les cerá demandado y no digo mas, salvo besso las manos de vuestra M. de la Popbla de Roda de presa (nota, imtg. 49); los quales me emprestastes graciosamente sobretot sementero de l'any present y así es concordat que vaya tot a mijas (24r, imtg. 69); el dicho Bartolomeu aya de dar la mitad de la lavor y el segar a mijas y partir toda dicha collida (24r, imtg. 69).*

Finalment, remarquem la forma *volve*, present de subjuntiu del castellà *volver*, ja que s'empra en realitat ajustada a la conjugació catalana, sense diftongació de la vocal del radical verbal i amb desinència *-e* característica de la tercera persona del singular en català antic i en el dialecte occidental actual (Giralt, 2012: 143): *fasta que yo u otro por mí os volve dichos cinquanta y sis sueldos (24r, imtg. 69). Aquesta mateixa desinència s'atesta també en un present d'indicatiu (cf. Giralt, 2012: 142): Cetenciado yo cernego que tomé huna obligación de los yurados de la Torre de la Ribera y consejo y huniversidat cegons coste por el cartel más largamente de tener diez cafices de trigo mío en pura comanda (nota, imtg. 49).*

Lèxic

És sobretot en el nivell lèxic on s'observa la introducció de paraules d'origen català, algunes compartides amb l'aragonès.¹² En general, els mots a través dels

¹¹ Cal notar aquí la presència de *-n* en el mot *rahon*, afegida segurament per influència del castellà.

¹² Hem de recordar en aquest punt les paraules de Frago (1980: 407-408) quan afirma que l'aspecte de contigüitat territorial i d'interferències d'adstrat entre català i aragonès no es pot oblidar. Hi ha nombrosos mots genuïnament catalans que també ho són de la propera àrea aragonesa, sense que això signifiqui que el lèxic autòcton aragonès, coincident amb el català i el provençal, hi estigui subordinat (Sesma i Libano, 1982: 30).

quals es manifesta la interferència lingüística pertanyen a camps lèxics amb un arrelament més pregó en la societat rural en la qual es desenvoluparen els actes administratius recollits en els textos notarials.

El camp i l'agricultura

arbre: *la dicha tierra con arbres y rengas obligo mi persona y bienes, avidos y por aver* (6r, imtg. 17).

baça 'bassa': *yo Pere Bover obligo la vinea de la baça* (8v, imtg. 22).

blat: *tots nosaltres confesam tener en leal y fiel encomanda quatorze cafizes del blat de vos Pedro Saura y Beringuer Palacín, el qual blat prometem y iuram de os lo tornar y volver a todas vuestras voluntades* (8v, imtg. 22).

bou: *obligo en especial un bou meu de tiempo de vuyt o nou anys poco más o menos* (57v, imtg. 146).

brivar 'birbar, tallar o arrabassar les herbes que creixen dins el sembrat i el perjudiquen': *el Joanot lo acarreará y el brivar y segar y carrear y trillar a medias y una rella a medias* (3r, imtg. 11). Variant pròpia de tota l'àrea occidental del català, especialment usada a la Ribagorça i la Llitera, així com en l'aragonès ribagorçà i fovà, tot i que amb el sentit de 'podar' (EBA, I, 352; Arnal, 2003; Giralt, 2005); a les valls de Gistau y Benasc, en canvi, conserva el significat originari (EBA, I, 352; Andolz, s. v. *bribá*).

camp: *el qual camp se clama Las Solanas, confronta a sol ixent con terra de Feraz y por alto con la heretad de Bafaluy* (47r, imtg. 121).

collida 'collita': *que llevada la collida* (2v bis, imtg. 10); *digo puede sembrar qualquier llavor en las sobredichas tierras que le dan a medias para los sobre dichos dos años y farà dos collidas, guaret y a guaret* (3r, imtg. 11); *El dicho Bartolomeu aya de dar la mitad de la labor y el segar a mijas y partir toda dicha collida* (24r, imtg. 69). Aquesta solució, característica dels parlars catalans de transició, es recull també a l'aragonès de Campo (EBA, II, 575; Giralt, 2005). Malgrat ser inclosa en el DCVB, assenyalava Quintana (2007: 173) que en els documents de les Paül's del segle XVI ha de ser considerada com aragonesisme, per tractar-se d'un resultat inexistent en el català actual d'aquesta localitat. D'altra banda, hem d'esmentar la utilització del castellà *cogida* amb el mateix significat, possiblement per un calc semàntic, encara que el DRAE (s. v.) el recull col·loquialment: *y también que el dicho Joanot puede sembrar para estos dos años venideros fecha la cogida del presente año* (3r, imtg. 11).

emprimar 'donar la primera llaurada a la terra': *que-l emprime y que-l mantorne a sus despeses y que-l semene a sus despeses* (2v bis, imtg. 10); *el dicho Joanot se obliga a les mantornar y emprimar a sus costas* (3r, imtg. 11). Verb característic del català nord-occidental i del menorquí (DCVB, s. v.).

espluga: *doy en prendas por la dicha cantidad una espluga mía en Caldepena, la qual confronta a sol exint ab espluga de Turmo y a sol ponent ab la espluga de Coma* (10v, imtg. 26). Mot també usat a la vall de Gistau (cf. *espluca* a Bielsa) (EBA, II, 841).

femar: *que-l emprime y que-l mantorne a sus despeses y que-l semene a sus despeses y femar* (2v bis, imtg. 10). Verb considerat aragonesisme en el DRAE (s. v.).

garbés 'garbers, segadors': *Ramón Bigo se á de pagar la mitad dels garbés y del segar* (2v bis, imtg. 10). Mot derivat de *garba* 'feix d'espigues tallades', testimoniats en català nord-occidental i rossellonès (DCVB, s. v.).

guaret: *sembrar qualquier llavor en las sobredichas tierras que le dan a medias para los sobre dichos dos años y farà dos collidas, guaret y a guaret* (3r, imtg. 11).

llavor, lavor: *el dicho Ramón Bigo dona la mitad de la llavor* (2v bis, imtg. 10); *danle las tierras y se retienen el olio y el vino y darán la llavor a medias* (3r, imtg. 11); *El dicho Bartolomeu aya de dar la mitad de la lavor y el segar a mijas y partir toda dicha collida* (24r, imtg. 69).

mantornar: *que-l emprime y que-l mantorne a sus despeses y que-l semene a sus despeses* (2v bis, imtg. 10); *el dicho Joanot se obliga a les mantornar y emprimar a sus costas* (3r, imtg. 11). Verb d'ús generalitzat a la província d'Osca (EBA, III, 1222-1223); en l'àmbit del català és específic de l'àrea occidental (DCVB, s. v.).

pallero: *en especial obligo la era con lo pallero, afronta ab via publica y ab la era por la otra* (14v, imtg. 42). Variant aragonesa del català *paller*, conservada amb aquest sentit als parlars de transició de la Ribagorça; en canvi, en aragonés sol designar una pallissa coberta (EBA, III, 1373).

rellà 'peça de ferro tallant fixada a l'arada que serveix per a fer el tall horitzontal del solc': *el Joanot lo acarreará y el brivar y segar y carrear y trillar a medias y una rellà a medias* (3r, imtg. 11).

renga 'renglera d'arbres o plantes': *una tierra con rengas clamada la partida a las Planas de Beringuer, confronta al cabo ab terra y rengas de Beringuer del Villar y por lo suelo con el barranco* (5v, imtg. 16); *Domingo a 27 de agosto año 1536 vendición de una terra ab unas rengas de Joan Sesué a Antoni de Simón* (5v, imtg. 16); *a vos dicho comprador la dicha tierra con arbres y rengas obligo mi persona y bienes, avidos y por aver, y en especial obligo las rengas dels Llanás* (6r, imtg. 17); *yo Antón de Bernat Ioan obligo la terra de la Vispessa ab rengas, yo Ioan Pont obligo las rengas de Coma Palacín, yo Pere de Riu obligo las rengas de la Costa, y renunciemos a todo fuero iuro que hiziesen en nuestro favor y a todo juez nuestro ordinario o local, y nos sotmetemos a qualquieres oficial* (8v, imtg. 22). Substantiu que conserva aquest sentit a l'àrea lleidatana de Tremp i Bellpuig (DCVB, s. v.).

rengar 'conjunt de rengs d'olivers o ceps': *yo Ioan Simón obligo lo rengar de Bas y Padie-lla* (8v, imtg. 22). Derivat de *renga* mitjançant el sufix col·lectiu *-ar* < ll. *-ARE*.

semenar ‘sembrar’: *que-l emprime y que-l mantorne a sus despeses y que-l semene a sus despeses* (2v bis, imtg. 10). Forma antiquada del català, la qual a partir del segon terç del segle XIV fou relegada per *sembrar* (DECat, VII, 767a).

someros ‘ases’: *es a saber toda manera de grano y vino y olio, ganados qualsequiere, puer-cos, bueyes, someros, machos, lanas, drapo de lana como de lino* (38v, imtg. 100). Variant aragonesa del català nord-occidental *somer*, que perviu també en algunes contrades de la província d’Osca no-catalanoparlants (EBA, IV, 1702; Andolz, s. v.).

terra: *Domingo a 27 de agosto año 1536 vendición de una terra ab unas rengas de Joan Sesué a Antoni de Simón* (5v, imtg. 6); *confronta al cabo ab terra y rengas de Beringuer del Villar y por lo suelo con el barranco* (5v, imtg. 16); *en especial obligo yo Ioan Bover la terra de las Malloles* (8v, imtg. 22); *Yo Pere Laruy infançon habitant del mas del Coll de terres de Santistevan del Mall, atorgo y confieso tener en fiel depósito y en pura comanda a saber es cinquanta-dos sous dineros etc.* (79v, imtg. 188).

vacals ‘propi de les vaques’: *Es a saber xxxxiij liuras de vacals a ii sous la liura montanera, lxxxvi sous y dos pesadas de suelas, la primera peso LX liuras, la segunda pesó xxxxiij liuras a vint y un diner la liura* (24v, imtg. 70). Adjectiu que, si perdura actualment, només deu gaudir d’un ús dialectal, atès que no és inclòs en el DIEC2.

El temps

any: *En Roda a xv del mes de octubre del any mil y cinc-cents anys y treinta y siete anyos en presencia de mi notario y de los testigos debaxo escriptos* (11r, imtg. 27); *Dimars dia de Santa Bárbara a quatro de deziembre del any mil y cinc-cents y treinta y set en Roda etc.* (14v, imtg. 42); *A xiii de noviembre del any mil y cinc-cents y treinta y siete años, en Roda* (21r, imtg. 63); *el dicho Bartolomeu aya de dar la metad de la lavor y el segar a mijas y partir toda dicha collida y els l sous per a de qui un any* (24r, imtg. 69); *obligo en especial un bou meu de tiempo de vuuyt o nou anys poco más o menos* (57v, imtg. 146).

dimars ‘dimarts’: *Dimars dia de Santa Bárbara a quatro de deziembre del any mil y cinc-cents y treinta y set en Roda etc.* (14v, imtg. 42).

diumenge: *Hoy diumenge a vi de febrero año 1536 fue consertado y concordia que mestre Joan Terragó vezino de Roda y mayor de días yunto con su fijo Ramón Joan dieron a medias unas tierras* (3r, imtg. 11).

janer ‘gener’: *Notum sit omnibus como en Roda hoy jueves a 4 de janer* (18v, imtg. 58). Variant del catalán occidental *giner* (DCVB, s. v. gener), que té el seu corresponent en el belsetà *chiner* (EBA, I, 508). Cf. arag. *janero* en el mateix text, variant del benasquès actual *chiner* (EBA, I, 508): *Notum sit omnibus como hoy sábado a seys de janero* (18v, imtg. 58).

bon jous 'dia de mercat que se celebrava en dijous': *Las restantes se an de pagar vint sous al bon jous* (37r, imtg. 97). La solució *jous*, pròpia del català antic, es manté en els parlars aragonesos de la vall de Benasc amb articulació africada sorda (EBA, I, 525).

Robes i joiells

drapo 'drap': *es a saber toda manera de grano y vino y olio, ganados qualsequiere, puercos, bueyes, someros machos, lanas, drapo de lana como de lino* (38v, imtg. 100). Variant aragonesa del català *drap*, present a les valls de Gistau i Benasc (Andolz, s. v.; EBA, II, 690; cf. també ALEANR, VII, mapa 859).

faldillas 'faldilles': *a mi hija Esperança una saya morada, unas faldillas verdes claras y otras verdes oscuras* (45v, imtg. 114).

lit de roba 'roba de llit': *más confieso aver recebido una olla de cobre de precio de un ducado y más é reçebido del lit de roba que me era obligado a dar tres pieças entre lino y llana y todas otras cosas* (38r, imtg. 99). Locució pròpia de l'àrea nord-occidental del català i més concretament de la Franja d'Aragó (Giralt, 2010: 296). Així mateix, en els textos de Roda hi ha algun exemple on una part del sintagma apareix adaptada al castellà: *atorgo aver reçebido ropa de cama, ço és una taça de cinco onças y miya d'argent, un lit de ropa buena y honesta según es costumbre en esta tierra dar y reçebir y una caxa buena y honesta según es costumbre traer* (9v, imtg. 24).

rastro de corals 'enfilall de corals': *a mi hija Esperança una saya morada, unas faldillas verdes claras y otras verdes oscuras, gorguera de jerguilla, cinta de filo, setas, sayco morado y el rastro de corals sea para el heredero desa casa de los fijos de mi marido y míos* (45v, imtg. 114). En el mot *rastro* tenim una variant formal aragonesa del català *rastre* < ll. RASTRUM, però mantenint l'accepció catalana de 'enfilall' (cf. cast. *ristra*), així testimoniada des de l'Edat Mitjana (DECat, VII, 117b); aquest significat el conserva avui el benasquès *rastra* (EBA, IV, 1563).

robas 'robes': *Domingo Suyer habitant del mas de Maripana de Santistevan del Mall per a cobrar y demandar el dot de su mujer Bárbara hija de Agustín de Carrasquer y robas etc.* (80r, imtg. 189).

tovallas 'tovalles': *más é reçebido del lit de roba que me era obligado a dar tres pieças entre lino y llana y todas otras cosas, a saber es unas tovallas d'estopa y una tovallola* (38r, imtg. 99).

tovallola: *Esta tovallola es de Maria Riu, está por dos rreales asta nosa señora de agost. 1567* (nota, imtg. 55); *más é reçebido del lit de roba que me era obligado a dar tres pieças entre lino y llana y todas otras cosas a saber es unas tovallas d'estopa y una tovallola* (38r, imtg. 99).

Lèxic administratiu

afermar ‘confirmar, assegurar, ratificar’: *Jo mossèn Antoni Capdevila com a tercera persona entre lo senyor licenciado y Magalida Erbera la qual se aferma per a casera de com el dicho licenciado de la suerte siguiente. Primo li aferme per un any por precio de su soldada, le da XXXXXXV sueldos por hun anyio y no es obligado de darle altra cosa* (75r, imtg. 179).

alifara ‘convidada de menjar o berenada, especialment per un contracte de compra o venda avantatjós’: *esto por precio y alifara de dos ducats, dic quarenta y quatre sous* (6r, imtg. 17).

axovar ‘aixovar, conjunt de roba personal i de la casa que els nuvis aporten al matrimoni’: *dic trecents sous pago por razón de un axovar que la dicha Ysabel tenía en casa de Sesé de Perarruga y estos por parte de paga del sobredicho axovar* (21r, imtg. 63); *atorgo y confieso aver recibidos de vos Miguel Cenferni habitant del Mas de Carrasquero es a saber trecents y vint sous iaqueses etc. y esto por razón del axovar y dote de Catelina Agostín filla de Agostín Garuz y de Catelina Torruella* (46v, imtg. 116).

creditor: *y esto sea en voluntad del dicho creditor* (2r, imtg. 7).

despeses: *que-l emprime y que-l mantorne a sus despeses y que-l semene a sus despeses y femar el dicho Ramón Bigo dóna la metad de la llavor y por todos trebals y despeses* (2v bis, imtg. 10). En la locució a sus despeses s’observa una adaptació parcial al castellà de la catalana a llurs despeses.

dot: *per a cobrar y demandar el dot de su mujer Bárbara fija de Agostín de Carrasquer y robas etc.* (80r, imtg. 189).

dret: *el dicho Ramón Bigo dóna la metad de la llavor y por todos trebals y despeses y dret dóna-li una fanega de trigo cada año que-l campo sea sembrado* (2v bis, imtg. 10).

espletar ‘treure profit d’alguna cosa’: *y assí ab entradas y salidas y con sus pertinencias os la empeño y soy contento que la espleteys como a cosa vuestra* (10v, imtg. 26). Cal assenyalar que la forma verbal s’ajusta a la conjugació castellana, en lloc de mantenir el resultat català *espleteu*. Cf. arag. medieval *espleitar* (Lagüéns, 1992-1993: 49) i benasquès *espletá* (EBA, II, 840).

habitant: *como yo Ioan Terruella de Carrasquero atorgo deber L sueldos a vos Bartolomeu Sopena habitant de la Pobla de Roda* (24r, imtg. 69); *Sean todos como yo Pere Lina habitant de la çerula del Mont* (24r, imtg. 69); *Jayme filo de Marco de Pardinella habitant en Veranuy* (24r, imtg. 69); *Como yo Jaume Cenyas habitant en el loc de Calvera* (24v, imtg. 70); *vos el honrado Pere Comellas habitant en la ciudad de Barcelona* (24v, imtg. 70); *Sean todos como yo Ioan Hervera del Mas de Sant Pere, habitant de Santisteva del Mall* (46v, imtg. 116); *Yo Pere Laruy infançon habitant del mas del Coll de terres de Santistevan del Mall, atorgo y confieso tener en fiel depósito y en pura comanda a saber es cinquanta-dos sous dineros etc. de vos Antón de Santistevan de Pardinella habitant de la Pobla de Roda* (79v, imtg. 188); *Domingo Suyer habitant del mas de Maripana de Santistevan del Mall* (80r, imtg. 189).

heretad 'heretat': *el qual camp se clama Las Solanas, confronta a sol ixent con terra de Feraz y por alto con la heretad de Bafaluy (47r, imtg. 121).*

percurador 'procurador': *y restituírmelo en la Popbla de Roda sienpre que por mí o percurador mío les cerá demandado y no digo más (nota, imtg. 49). Variant de procurador, usada en català antic i encara existent en valencià (DECat, II, 1110b), tot i que és considerada vulgarisme en el DCVB (s. v.).*

trebals 'treballs': *el dicho Ramón Bigo dóna la metad de la llavor y por todos trebals y despeses (2v bis, imtg. 10).*

Monedes i mesures

dinada 'quantitat d'alguna cosa que es dóna per un diner': *En un año en dineros a dinadas por su porción (37r, imtg. 97). Mot català antiquat (DCVB, s. v.); cf. Quintana (2007: 177).*

diner: *la primera pesó LX liuras, la segunda pesó XXXXIII liuras a vint y un diner la liura (24v, imtg. 70); a saber es treze libras, devuyt sous y sis diners (24v, imtg. 70); Cómprela en set sous y quatro diners el postrero domingo de abril. Dile más de lo que valia. Su fijo se levó los dineros (nota, imtg. 55).*

ducats: *esto por precio y alifara de dos ducats, dic quarenta y quatre sous (6r, imtg. 17); Sepan todos como yo Joan Antoni Sesué vezino d'Esdelomada atorgo y confieso tener en pura y fiel encomanda tres ducats dic sexanta-y-sis sous de vos Pere Despuys vezino de Roda (14v, imtg. 42).*

liura 'lliura': *es a saber XXXXIII liuras de vacals a II sous la liura, LXXXVI sous y dos pesadas de suelas, la primera peso LX liuras, la segunda pesó XXXXIII liuras a vint y un diner la liura (24v, imtg. 70).*

sous: *Sepan todos como yo Joan Antoni Sesué vezino d'Esdelomada atorgo y confieso tener en pura y fiel encomanda tres ducats dic sexanta-y-sis sous de vos Pere Despuys vezino de Roda (14v, imtg. 42); Cómprela en set sous y quatro diners el postrero domingo de abril (nota, imtg. 55); pago trecents sous buena moneda etc. a Joan del Encontra y a su hermana Ysabel del Encontra, dic trecent[s] sous pago por razón de un axovar que la dicha Ysabel tenía en casa de Sesé de Perarruga (21r, imtg. 63); El dicho Bartolomeu aya de dar la metad de la lavor y el segar a mijas y partir toda dicha collida y le soporta els L sous per a de qui un any (24r, imtg. 69); a saber es treze libras, devuyt sous y sis diners (24v, imtg. 70); digo XIII libras, XVIII sous (24v, imtg. 70); es a saber XXXXIII liuras de vacals a II sous la liura montanera, LXXXVI sous y dos pesadas de suelas (24v, imtg. 70); las restantes se an de pagar vint sous al bon jous (37r, imtg. 97); atorgo y confieso aver recibidos de vos Miguel Cenferni habitant del mas de Carrasquero es a saber trecents y vint sous iaqueses etc. (46v, imtg. 116); atorgo y confieso tener en fiel depósito y en pura comanda a saber es cinquanta-dos sous dineros etc. (79v, imtg. 188).*

unças ‘unces’: *a saber taça d’argent de sis unças y olla y ropa y todo el dote y de todo se da por contento y pagado* (11r, imtg. 27).

Matèries primes i colors

argent: *Sobre una taça d’argent* (24r, imtg. 69).

burell ‘roba de llana i fil, basta i de color negre o fosc, que s’usava per a fer hàbits, capots i cotes’: *una saya mía de burell la que mi marido más querrá* (45v, imtg. 114).

cuyrambre ‘cuiram, quantitat de cuirs’: *Son per rahan de un cuyrambre* (24v, imtg. 70). Probablement solució mixta en la qual s’uneix el català *cuiram* amb el castellà *corambre*, o en la qual, si més no, s’usa el sufix castellà.

escuras ‘obscuras’: *a mi fija Esperança una saya morada, unas faldillas verdes claras y otras verdes escuras, gorguera de jerguilla* (45v, imtg. 114). Forma catalana occidental antiga, molt freqüent en l’època medieval, que naix de l’atracció causada per l’abundant nombre de paraules amb *s-* líquida que foren objecte d’una pròtesi vocàlica que originà la síl·laba incial *es-* (DECat, vi, 24a; Veny, 1993: 136; Giralt, 2012: 43). Cf. castellà antic i col·loquial *escuro* (DRAE, s. v.).

Elements eclesiàstics

capítol: *por autoridad del muy reverendo señor don Pedro Agustín prior de Roda y del capítol de Roda, notario público por todo el priorado de Roda* (1r, imtg. 5).

confradria ‘confraria’: *yo Melchior Paniello fago fe y relación como el licenciado Ferrer dio y pago veinte sueldos complimiento de paga de la entrada de María del Pont, su cassera, en la confradria de Sant Ramón* (1r, imtg. 5). Variant del català *confraria* i del castellà *cofradía*, emprada en l’època medieval d’ambudes llengües (DCVB, s. v.; CORDE).

Altres mots

casera ‘criada que governa la casa d’un home sol’: *Jo mossèn Antoni Capdevila com a tercera persona entre lo senyor licenciado y Magalida Erbera la qual se aferma per a casera de com el dicho licenciado de la suerte siguiente. Primo li aferme per un any por precio de su soldada, le da xxxxxxv sueldos por hun anyio y no es obligado de darle altra cosa y ella a de servir todo lo que suele una cassera fer y servir, y si d’aquí en un mes ella o él no se contentara, tenga libertad la que antes tenía cada uno y en tro dicha casera a servir el dicho licenciado a dieziocho días de noviembre del any 1538* (75r, imtg. 179).

clamar-se ‘anomenar-se’: *el qual camp se clama Las Solanas* (47r, imtg. 121). Amb el sentit que presenta en el text notarial, és mot típicament aragonès (DECat, ii, 730a), que en català assolí el valor de ‘queixar-se’; així apareix també en textos de les Paüls de 1550 (Quintana, 2007: 172).

donar: *y por todos trebals y despeses y dret dóna-li una fanega de trigo cada año que·l campo sea sembrado* (2v bis, imtg. 10).

fer: *puede sembrar qualquier llavor en las sobredichas tierras que le dan a medias para los sobredichos dos años y fará dos collidas* (3r, imtg. 11); *si despesas vos conuendrá fer a vosotros comendatarios sobredichos para cobrar dicho blat* (8v, imtg. 22).

filla: *y esto por razón del axovar y dote de Catelina Agostín filla de Agostín Garuz y de Catelina Torruella y ara mujer mía* (46v, imtg. 116).

filo 'fill': *Jayme filo de Marco de Pardinella habitant en Veranuy* (24r, imtg. 69). Resultat aragonès paral·lel al cat. *fill*, habitual en els parlars de transició ribagorçans i lliiterans (EBA, II, 938; Giralt, 2005).

mestre: *Hoy diumenge a vi de febrero año 1536 fue consertado y concordia que mestre Joan Terragó vezino de Roda y mayor de días yunto con su fijo Ramón Joan dieron a medias unas tierras* (3r, imtg. 11).

torrent: *y en especial obligaci6n obligan una tierra Els Guarts que confronta con vía pública y con lo suelo ab lo torrent* (2v bis, imtg. 10).

trencar: *la sobredicha carta d'encomienda fizo trencar el sobredicho Pedro Betesa* (2v, imtg. 8).

FINAL

En aquestes pàgines hem posat en relleu la situació lingüística que es vivia a les terres ribagorçanes situades al llarg del curs de l'Isàvena (on perviu, com hem dit, el ribagorçà de transició), en un moment en què la llengua castellana s'estava imposant per força a tota l'administració de l'antiga Corona d'Aragó. Els escrivans, tal i com ens ho demostra el protocol que hem examinat, empraven ja gairebé d'una manera sistemàtica la llengua nouvinguda, però la llengua autòctona, la que ells mateixos parlaven, no deixa de tenir-hi presència en textos breus i, sobretot, mitjançant l'aparició d'elements gramaticals o lèxics escadussers. Documents com els que hem analitzat reflecteixen una situació de bilingüisme que provoca transferències lingüístiques constants i, en aquest sentit, volem cridar l'atenció sobre el valor que els textos d'aquesta època escrits en castellà poden tenir per a l'estudi de la història de la llengua catalana en aquestes contrades.

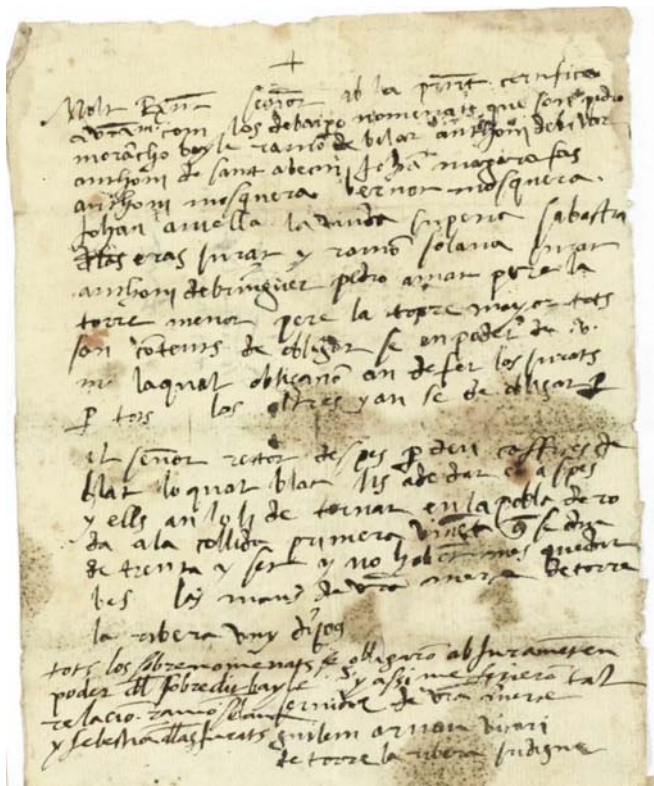
BIBLIOGRAFIA

- ALEANR = Alvar, Manuel, Tomás Buesa, Antonio Llorente y Elena Alvar (1983), *Atlas lingüístico y etnográfico de Aragón, Navarra y Rioja*, vol. VII, Zaragoza, CSIC / IFC.
- Andolz, Rafael (2004), *Diccionario aragonés*, Zaragoza, Mira, 5a ed.
- Arnal, María Luisa (2003), *Diccionario del habla de la Baja Ribagorza occidental (Huesca)*, Zaragoza, IFC / Gara d'Edicions.
- Badia, Antoni M. (1984), *Gramàtica històrica catalana*, València, Tres i Quatre, 2a ed.

- Casanova, Emili (1989), «Aproximació a una gramàtica contrastiva dels dialectes catalans al segle XVIII: la combinació binària de pronoms personals febles de 3a persona», dins *Actes del Vuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Tolosa de Llenguadoc, 12-17 de setembre de 1988)*, 2 vols., Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. II, pp. 57-80.
- CORDE = Real Academia Española, *Corpus diacrónico del español*, ed. en línia <<http://www.rae.es>> [consulta: 22-11-2013].
- DCVB = Alcover, Antoni, M. i Francesc de B. Moll, *Diccionari català-valencià-balear*, ed. en línia <<http://dcvb.iecat.net/default.asp/>> [consulta: 22-11-2013].
- DECat = Coromines, Joan (1980-2001), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vols., Barcelona, Curial.
- DIEC2 = Institut d'Estudis Catalans, *Diccionari de la llengua catalana*, ed. en línia <<http://dlc.iec.cat/>> [consulta: 22-11-2013].
- DRAE = Real Academia Española, *Diccionario de la lengua española*, ed. en línia <<http://lema.rae.es/drae/>> [consulta: 22-11-2013].
- EBA = Nagore, Francho (dir.) (1999), *Endize de bocables de l'aragonès, següents os repertorios lesicos de lugares y redoladas de l'Alto Aragón*, 4 vols., Huesca, IEA.
- Enguita, José M.^a (2008), «Manifestaciones romances en los territorios meridionales del Aragón medieval», *Aragón en la Edad Media*, 20 (*Homenaje a la profesora M.^a de los Desamparados Cabanes Pecourt*), pp. 249-265.
- Espinal, Maria Teresa (2003), *Diccionari de sinònims de frases fetes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Farreny, Maria Dolors (2004), *La llengua dels processos de crims a la Lleida del segle XVI*, Barcelona, IEC.
- Ferrando, Antoni, i Miquel Nicolàs (1997), *Panorama d'història de la llengua*, València, Tàndem.
- Fort, M.ª Rosa (1994), *Léxico romance en documentos medievales aragoneses (siglos XI y XII)*, Zaragoza, Gobierno de Aragón.
- (1999), «Llengua escrita i llengua parlada en unes actes municipals fragatines de principis del segle XVI», dins *Actes del Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona / Palma de Mallorca, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat de les Illes Balears, pp. 301-327.
- (2002), «El català i l'aragonès, llengües en contacte (Edat Mitjana i Moderna)», *Caplletra*, 32, pp. 111-125.
- i Rosa M.ª Castañer (1999), «Notas lingüísticas y transcripción de los textos en catalán», dins *Libro de privilegios de Fraga y sus aldeas: estudios y transcripción*, Zaragoza, Cortes de Aragón, pp. 187-207.
- Frago, Juan Antonio (1980), «Sobre el léxico aragonés. Datos para el estudio de su frontera con el catalán noroccidental a mediados del siglo XV», dins *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 405-440.
- Giralt, Javier (1998), *Aspectos gramaticales de las hablas de la Litera (Huesca)*, Zaragoza, IFC.
- (2005), *Lèxic de la Llitera*, Lleida, Milenio.
- (2010), «Llits de roba del segle XVI en Albelda (Huesca)», dins Rosa M.ª Castañer y Vicente Lagüéns (eds.), *De moneda nunca usada: estudios dedicados a José M.ª Enguita Utrilla*, Zaragoza, IFC, pp. 295-309.
- (2012), *La llengua catalana en documentació notarial del segle XVI d'Albelda (Osca)*, Albelda, Ayuntamiento de Albelda / CEL / DPH.
- Lagüéns, Vicente (1992-1993), «Precisiones sobre el significado de algunas voces registradas en documentos altoaragoneses medievales», *Archivo de Filología Aragonesa*, XLVIII-XLIX, pp. 47-99.
- Martí Mestre, Joaquim (1994), *El «Libre de antiquitats» de la Seu de València*, vol. II, València-Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Miralles, Joan (1984), *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV*, vol. I, Mallorca, IEB / Moll.
- Moll, Francesc de B. (1952), *Gramàtica històrica catalana*, Madrid, Gredos.

- Moret, Maria Teresa (2009), «Contribució a l'estudi dels clítics pronominals en documentació del segle XIV», dins Hèctor Moret (ed.), *Llengües i fets, actituds i franges: miscel·lània de treballs etnològics, filològics i lingüístics oferts a Artur Quintana i Font*, Calaceit, Ascuma / IEBC, pp. 319-337.
- (2010), «Sobre un plet del monestir de Roda d'Isàvena. A propòsit del contacte de llengües a la Ribagorça del segle XIV: oralitat i discurs reproduït», dins *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, 2 vols., Lleida, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. I, pp. 223-233.
- Quintana, Artur (2006), «Les llengües de la documentació de l'Arxiu del Consell de les Paül's d'Isàvena del 1546 al 1667 (i)», *Alazet*, 18, pp. 217-250.
- (2007), «Les llengües de la documentació de l'Arxiu del Consell de les Paül's d'Isàvena del 1546 al 1667 (ii)», *Alazet*, 19, pp. 153-256.
- Recasens, Daniel (1991), *Fonètica descriptiva del català*, Barcelona, IEC.
- Sesma, Àngel, i Àngeles Llibano (1982), *Léxico del comercio medieval en Aragón (siglo XV)*, Zaragoza, IFC.
- Veny, Joan (1991), *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca, Moll, 9a ed.
- (1993), *Dialectologia filològica*, Barcelona, Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2009), *Per una història diatòpica de la llengua catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

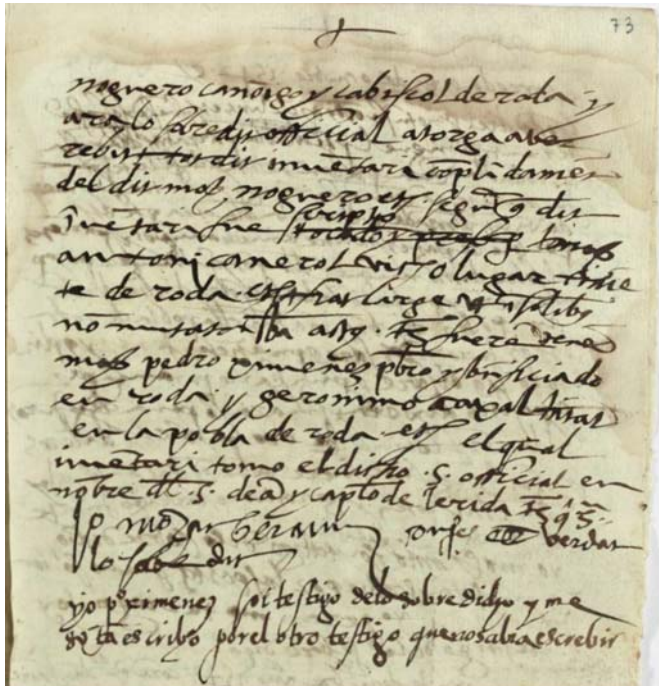
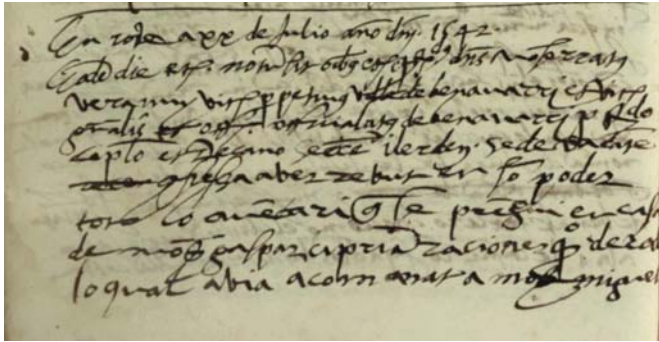
EXEMPLES DOCUMENTALS

Imatge 51, nota. Els jurats de Torre la Ribera es comprometen a donar trenta cafissos de blat al senyor rector d'Espés.

Imatge 91, nota. Pere Guart entrega a Miquel Nadal un cafís de forment per al senyor almoimer de Roda.

Imatges 174-175, ff. 72v-73r. Monserrat Veranuy declara haver rebut l'inventari de mossèn Miguel Noguero, canonge i cabiscol de Roda.